

ВСТУП

Сирійське християнство відіграло важливу роль у розвитку Христової Церкви. Власне, ці християни належать до тих народів, які були близькі за ментальністю до євреїв. Вважається, що серед семітських народів найдревнішим було арамейське і сирійське християнство. Ця культура, ввібравши в себе християнські елементи, витворила особливий тип християнської традиції. Їхній спосіб мислення, який вживав буквально-історичного методу відчитування Святого Письма, спричинився до утворення нового унікального способу літургійного почитання Бога. Таким чином сирійське християнство мало у своїй основі духовному спадщину семітської культури. Воно у розвитку свого духовного життя пройшло шлях великих перемін, піднесенень і падінь – від «народження» через мучеництво аж до апогею розвитку християнства та пізнішого завоювання сирійських земель релігією, яка йшла вперед із словами на устах «Аллах акбар».

Спасіння людини завжди було основною метою Церкви. Проте нам відомо, що спасіння є неможливим для людини, яка згрішила і не покалася. Вже з перших сторінок Святого Письма, де говориться про гріх Адама, з'являється мова про покаяння, яка золотою ниткою проходить через весь Старий Завіт аж до приходу Месії. Навіть у Новому Завіті покаяння є невід'ємною особливістю духовного життя людини. Як ми побачимо, покаяння має на меті не тільки не творити гріха, але, навернувшись до Бога, зростати до святості. Всім нам відомо, що тільки один Бог є святим, людина ж є святою у сопричасті зі Святим. Таким чином, людина зможе бути святою, тому що є Хтось, що нас освячуватиме. До Нього ж потрібно прийти через покаяння.

В розкритті цього поняття в одній із древніших культур світу ми й бачимо актуальність нашої дипломної роботи. В ній ми спробуємо показати духовну спадщину преподобного Ісаака Сирійського та його вчення про покаяння, котре, відразу скажемо, доволі мало досліджене взагалі.

Наша робота складатиметься із двох розділів. У першому – ми намагатимемося показати історію зародження християнства в Сирії, згадуючи приклади перших апостолів, мучеників, святих Антіохійської Церкви. Також ми спробуємо доторкнутися до богословської спадщини, яка витворилася найбільш відомими Сирійськими отцями такими як Марута Марфейканський, Лукіян Антіохійський (Самосатський) – засновник антіохійської богословської школи, Діодор із Тарсу, Теодор Мопсуестійський та інші. Далі ми покажемо, як зароджувалося Сирійське монашество, розглянемо його вплив на Церковне життя Сирії та найбільш використовувані методи аскетичного життя на прикладі Симеона Стовпника та Ісаака Сирійського. Вчення останнього буде покладено в основу всієї праці, оскільки він відзначився не лише тим, що багато написав про духовне життя, але й, власне, жив так як і навчав. Тому й зрозуміло, що досвід його духовного життя є безцінним для нас, що хочемо йти за Богом.

Мету нашої роботи ми намагатимемося розкрити у другому розділі. Тут говоритимемо про зародження вчення про покаяння у Сирійській Церкві, беручи за основу святого Ісаака Сирійського. Твори цього святого отця є перекладені багатьма мовами, а це означає, що

він надзвичайно пошанований не тільки у Сирії, але й в інших Церквах. Таким чином ми намагатимемося пройти шляхом, який протоптав преподобний. Беручи за основу його творчу спадщину, будемо витягувати методи, ідеї, принципи та основи, духовної боротьби із гріхом. Для нас важливо буде збагнути суть покаяння, показати схему розвитку гріха в людині та описати її. Зрозуміло, що ми вимушені будемо бодай коротко описати антропологічні погляди сирійця. А ще більше із прикладів його власного життя ми спробуємо зрозуміти, чому преподобний ставить на вершину досконалого покаяння стан любові.

Для цього нам довелося вникати в його цінні настанови у залишених нам багатьох порадах, вказівках, що стали скарбницями для духовного життя кожної людини. Джерелами для нашої дипломної праці служитимуть твори Ісаака Сирійського такі як Слова подвижнические, видані у Москві, і О божественных тайнах и о духовной жизни, видані в Санкт-Петербурзі, а також творча спадщина сирійських Отців, перекладену англійською мовою: The Syriac Father on Prayer and the Spiritual Life, впорядковану англійським професором Sebastian Brock. Серед дослідницької літератури тут згадаємо працю митрополита Іларіона Алфеева Духовный мир преподобного Исаака Сирина, Корабльова і Сірякова Нравственное учение святого отца нашего Исаака Сирина. З оглядової точки зору ми чимало скористали з роботи протоєрея Георгія Флоровського Восточные Отцы IV-VII веков.

ВИСНОВКИ

У нашій дипломній роботі ми поставили собі за мету розкрити поняття покаяння у творчій спадщині Сирійського Отця Церкви преподобного Ісаака. За основу наших досліджень ми взяли тексти Ісаака Сирійського, перекладені англійською і російською мовами, а також наукові доробки різних авторів. На основі опрацьованого матеріалу можемо зробити наступні висновки.

У першому розділі ми показали історичний розвиток Сирійського християнства аж до часу витіснення його із сирійських земель мусульманами, адже й історичні обставини формували покаянну дисципліну вірних цієї Церкви. В результаті аналізу можемо ствердити те, що Сирійська Церква пройшла нелегкий період зростання. Її було засновано на крові багатьох мучеників, святителів, а разом з ними і простих людей. Як ми змогли зауважити, Церква Христова не тільки розросталася територіально – в ширину, але й у глибину – у виробленні власного богослов'я та покаянної практики. Богослов'я цієї Церкви вплинуло на творчість та покаянне життя преподобного Ісаака Сирійського. Крім спостереження за історичним розвитком, ми намагалися простежити й зародження монашества на сирійських землях, що особливо відобразилося у покаянній думці преподобного. На основі дослідження творів Ісаака ми побачили, що у його час вже було перекладено багато творів грецьких і єгипетських Отців, адже Ісаак часто цитує їх у своїх працях. Його правила є безцінними, тому що шлях покаяння, описаний ним, не є тільки гарними словами, але практикою, перевіреною на життєвому досвіді.

Щоб розкрити мету нашої праці – покаяння у творчості преподобного Ісаака – ми взяли за основу досвід його життя. Цей Отець Церкви до своїх братів, які вже були на високому рівні духовного життя, сказав такі слова про покаяння: «Ті, що серед нас є найдосконалішими, властиво, ще є не досконаліми».

Другий розділ був основним у нашій дипломній праці, адже в ньому було зосереджено увагу, власне, на вченні преподобного Ісаака Сирійського про покаяння. Весь розділ ми поділили на три частини. У першому пункті нами був представлений дійсний стан людини, зображений у творчості преподобного. Тут, найперше, ми проаналізували розуміння гріха преподобним Ісааком Сирійським, – показали гріх прародичів, його зародження та наслідки. Опісля проаналізували, що наш преподобний називає гріховним потягом, пристрастями та наслідками гріха і дослідили, як вони вплинули на людську душу і тіло. Підсумовуючи, можемо ствердити, що гріховні пристрасті не є властивими для природи людини. Вони, як навчає Ісаак, приходять часто ззовні через гріховні бажання світу. Коли людина їх приймає, вони оселяються в душі людини і можуть стати навіть «другою її природою». Як наслідок, гріхи в такому випадку будуть походитимуть вже із нутра самої людини, не лише ззовні.

У другій частині розділу ми проаналізували шлях покаяння людини та розглянули явище покаяння через очищення ума, серця, волі. На основі цього аналізу можемо ствердити, що покаяння, як навчає преподобний, має в собі невід’ємну особливість – здобуття чистоти ума, яке стає «духовним оком» того, хто кається. Ми дізналися, що покаяння тільки тоді ставатиме успішним, коли ум очиститься та зможе розрізняти грішні думки від святих. На основі дослідження творів Преподобного ми також вияснили, що гріхи часто є плодом діяльності самої людини, а грішні думки і помисли, які приходять ззовні, – навіюванням диявола.

Як наслідок, процес покаяння буде можливим тоді, коли особа за допомогою молитви і чесноти мовчання а разом з тим і контрольована власним умом зможе перейти до очищення серця. Осягнувши чистоту серця та керуючись чеснотою смирення, каянник зможе побачити не лише свій справжній стан, але самого Бога у собі та всьому творінні. Опісля ми проаналізували, яке важливе значення у покаянному житті займає вольова сила. Хоч вона ослабла через гріх, однак для її очищення, як навчає преподобний Ісаак, потрібно управлятися у правилах і уставах, а деколи навіть поставити свою свободу під обмежуючі рамки закону.

Крім того, у другій частині другого розділу ми розкривали ширше значення чесноти смирення. Можемо зазначити, що здобуття цієї чесноти, на чому часто наголошує преподобний, родиться зі страху Божого та любові. Наслідками ж чесноти смирення в сирійській традиції були вияв зовнішнього плачу та внутрішнього спокою. Сльози показували особливий стан каянника, характерний для сирійської монашої традиції. Коли вони витікають зі свідомого плачу за Богом, тоді, на думку преподобного, людина здобуває можливість очиститися та осягнути райський стан. Весь процес покаяння мав пройти всі ступені очищення душі і тіла та зберігання їх опісля в чистоті через очищення від гріховних пристрастей, що стається в боротьбі із самим собою.

У праці ми побачили що для сирійського преподобного отця Ісаака боротьба із гріховними пристрастями є рівна боротьбі з дияволом. Можемо ствердити те, що, коли людина в покаянні ще не скерована до справжньої мети – любові Бога, то воно в неї буде мотивоване страхом перед майбутніми карами. Вершиною покаяння, як ми зрозуміли із творчості Ісаака, є пізнання любові Бога до людини і перебування у ній.

Слід сказати, що не все, задумане нами, нам вдалося здійснити, адже виникали труднощі із пошуком літератури. Зокрема, нам не вдалося віднайти достатньо джерел, аби вичерпно висвітлити явище покаяння в сирійській традиції. Нам також не вдалося показати всієї її краси та описати всіх чеснот, які людина може здобути, коли

провадитиме покаянне життя.

Наша праця є лише є скромним намаганням показати можливий лише через покаяння шлях спасіння людини, взираючи на вчення преподобного Ісаака Сирійського. Тож поле праці над дослідження покаяння у сирійській спадщині Святих Отців залишається ще дуже широким.